

Retningslinjer for tilgængelighed i elektroniske tekster

Version 2.0, 19-12-2017

Forord

Digitalisering af bøger og andre tekster, har åbnet for, at mennesker, som på grund af læse- eller synshandicap, ikke kan læse trykt tekst, kan få adgang til information, uddannelsesbøger og litterære oplevelser på linje med andre.

En god læseoplevelse for disse læsere kræver dog, at de digitale udgivelser bliver gjort tilgængelige. Det er en opgave, som Nota gennem lang tid har varetaget over for sine medlemmer, men som bedst løses ved, at tilgængelighed indtænkes i e-teksters produktions-flow fra starten.

Tilgængelighed er ikke kun en fordel for Notas brugere. Overholdelse af de følgende retningslinjer vil være til fordel for og gøre læsningen lettere og mere behagelig for alle, som læser på en skærm, en tablet eller en smartphone.

Nota og Danske Forlag, samt en del af foreningens medlemsforlag, har i fællesskab udarbejdet denne vejledning i, hvad der skal til, for at en e-tekst betragtes som tilgængelig for Notas brugere. Ved hjælp af retningslinjerne kan forlag producere e-tekster, som mange af Notas medlemmer kan læse uden yderligere bearbejdning.

Vi har opdelt tilgængelighed i kategorier.

Generel tilgængelighed drejer sig om helt basale ting. Romaner, novellesamlinger, enkle faglitterære udgivelser og lignende vil umiddelbart eller meget let kunne opfylde denne del af retningslinjerne. Tekster som lever op til dette, kan som oftest bruges af ordblinde og i mange tilfælde også af synshandicappede, uden yderligere tilpasninger.

Speciel tilgængelighed handler om kompliceret faglitteratur, som kræver en yderligere bearbejdning for at kunne opfylde tilgængelighedskravene. Speciel tilgængelighed er primært nødvendig for synshandicappede, men kan i visse tilfælde også være nødvendig for andre grupper. Det kan være beskrivelse af figurer og diagrammer eller opdeling og forenkling af tabeller, samt opmærkning af formler og symboler.

Selvom de formelle krav til tilgængelighed er opfyldt, kan der være problemer for nogle af Notas brugere med at anvende en tekst på grund af samspillet mellem den elektroniske tekst, brugerens funktionsnedsættelse og hendes kompenserende udstyr. Det kan i nogle tilfælde føre til, at yderligere bearbejdning af teksten er nødvendig. Endvidere skal de hjemmesider, hvor teksterne tilgås eller hentes være tilgængelige. Den sidste kategori, Anvendelighed adresserer disse tilfælde.

Tilgængelighed

Den internationale definition af tilgængelighed på internettet, WCAG 2.0, stiller en fælles referenceramme til rådighed for såvel udgivere og producenter af digitale tekster som producenter af programmer, apps, læseteknologi og kompenserende udstyr. Den er udformet, så den er uafhængig af konkrete teknologier.

Den er derfor et naturligt udgangspunkt for at definere, hvad der kræves af en digital tekst, for at den kan kaldes tilgængelig.

Dansk oversættelse af WCAG 2.0 kan læses her <https://www.w3.org/Translations/WCAG20-da/>

Generel tilgængelighed

1. Struktur

Digitale tekster skal opdeles med et tydeligt overskriftshierarki til dele, kapitler, afsnit og underafsnit. Overskrifter skal være opmærkede med korrekte tag eller typografier.

Brugeren skal kunne navigere i teksten ved hjælp af overskrifter. Det kan endvidere være nødvendigt, at kunne navigere til sidetal, hvis værket har henvisninger eller indekser som henviser til sidetal.

2. Læserækkefølge

Læserækkefølge skal være korrekt og logisk, så hovedteksten for skærmlæsere og andre kompenserende teknologier ikke brydes af billeder, tabeller, faktabokse og lignende midt i ord eller sætninger.

3. Semantisk opmærkede elementer

Det kan være nødvendigt for brugeren at fokusere på tekstens primære forløb og dermed fravælge at få oplæst billedtekster, lister, tabeller, noter og lignende. Derfor skal disse være opmærket med brug af de korrekte elementer. I tabeller skal overskrifter for kolonner og rækker mærkes op i det omfang det er teknisk muligt i det konkrete format.

Tabel-elementer skal ikke bruges til layout-formål, men udelukkende til tabulerede data.

4. Tekst og billeder skal kunne skaleres.

Både tekst og billeder skal kunne skaleres op til 200 % uden at information går tabt.

5. Farve

Farve må ikke være det eneste visuelle middel, der anvendes til at formidle information, gøre opmærksom på en handling, anmode om respons eller udskille et visuelt element.

6. Sprogkode

Sprogkoder skal anvendes både for hovedteksten og for elementer med andre sprog.

7. Interaktivitet

Ved brug af interaktive elementer skal al tekst være tilgængelig for skærmlæsere og alle valg kunne foretages ved hjælp af tastaturet.

8. Beskyttelse

Dokumenter, som beskyttes med DRM eller mod kopiering, skal være åbne for skærmlæsere og oplæsningsprogrammer.

Speciel tilgængelighed

1. Tekstlige alternativer til illustration

Alle billeder skal forsynes med en alternativtekst. Alternativtekster skal være så korte som muligt, og skal ikke gentage informationer, som findes i billedtekst eller brødtekst. Alternative tekster er ikke et alternativ til figurbeskrivelser, og i mange tilfælde vil "illustration", "tegning" eller "foto" være tilstrækkelig.

Grafik, som udelukkende har en dekorativ funktion, skal også have en alternativ tekst. Den kan godt være tom ("").

Figurer, grafer og billeder, som tilføjer informationer til teksten, skal have en tekstlig forklaring.

Når billeder indeholder tekst, som har betydning for teksten, skal teksten gengives under billedet.

2. Tilgængelig tabeller

Overskrifter skal placeres før tabellen. Komplekse tabeller brydes i nogle tilfælde op i flere tabeller af hensyn til overskueligheden. Hvis tabel-elementer er brugt til layout kan de skulle ændres til lister eller almindelige afsnit.

3. Formler og symboler

Matematiske udtryk, formler og symboler vil ofte skulle indsættes i et formelsprog som MathML eller LaTeX.

Anvendelighed

Mens tilgængelighed er baseret på præcise og almene definitioner, så er anvendelighed et spørgsmål om samspillet mellem et materiale, de programmer brugeren har til rådighed og den særlige hjælp, brugeren har behov for, på grund af sit syns- eller læsehandicap. Derfor kan et materiale, som er anvendeligt for nogle eller mange brugere, godt være uanvendeligt for andre brugere eller grupper af brugere.

1. Standardsoftware

For at et materiale er anvendeligt, skal brugeren ubesværet kunne anvende det med standardsoftware – som for eksempel udbredte browsere, MS Office, Adobe PDF Reader - og med de mest udbredte kompenserende programmer.

2. Navigation

Brugeren skal kunne anvende materialets struktur til at navigere og orientere sig i teksten og have fuld adgang til at indsætte bogmærker, kopiere afsnit og indsætte det kopierede i andre filer samt til at skrive egne noter i materialet. Al funktionalitet skal kunne tilgås ved hjælp af tastaturet.

3. Talesyntese

Hvis materialet er forsynet med syntetisk tale fra producentens side, skal talefunktionen kunne slås fra, så teksten kan tilgås med de oplæsningsprogrammer, som brugeren er vant til at bruge.

4. Offline adgang kan være nødvendig

Brugeren kan have behov for offline adgang til et materiale, fx i forbindelse med undervisning eller eksamen. Offline adgang skal fungere på den platform brugeren benytter. Følgende tabel viser hvilke platforme og hjælpeværktøjer der i dag almindeligvis benyttes på grundskole- og studieserviceområderne:

Platform	Hjælpeværktøjer, synsgruppen	Hjælpeværktøjer, ordblindegruppen
Windows PC	• Jaws • Zoomtekst • Amis • Dolphin EasyReader • NVDA • AppWriter	• CD-ord • Vital • Dolphin EasyReader • Microsoft Narrator • AppWriter • DaisyWise
Mac	• VoiceOver • Emerson	• IntoWords • VoiceOver
iOS (iPad/iPhone)	• AppWriter • IntoWords • Voice Dream • Voice of Daisy	• AppWriter • IntoWords • Voice Dream • Voice of Daisy
Android	Anvendes sjældent af synsgruppen	• AppWriter • IntoWords • Voice of Daisy
Andet	• Braille display • Dedikeret DAISY afspiller	

Ovenstående tabel vil ændre sig over tid, bl.a. i takt med ændring af platforme og udvikling af nye hjælpeværktøjer.

Ligeledes vil brugeren have behov for at have adgang til en specifik udgave af et materiale og ikke blot den seneste udgave.

5. Holistisk tænkning

Hele miljøet skal medtænkes. Det er ikke tilstrækkeligt, at teksten i sig selv er tilgængelig. Det skal også være til at få fat i. De hjemmesider, hvor teksten kan hentes eller tilgås, skal i sig selv være tilgængelige.